

VII C

Latv. Ned.

100

VERNERS STICINSKIS

zvērināta advokāta palīgs

34
784 m/f

257208

Vai pretprasība par ieskaitam priekšā liktu illikvidu pretprasījumu izspriežama vienkopus ar pirmprasību?

RĪGĀ, 1935.

L. V. B.

ln. 306522 ✓

0309065665

Iespiests Herm. Usslebera spiestuvē
Rīgā, Altonavas ielā 43.

Apskatot šo jautājumu Latvijas likumu robežās, ka uz izējas punktu jāaizrāda uz to, ka visos tos gadījumos, kad atbildētājs pretprasības veidā liek priekšā ieskaitam savu pretprasījumu, saduras partu intereses tanī ziņā, ka no vienas puses prasītājs grib panākt sava iesūdzētā prasījuma ātru piespriešanu un piedzišanu neatkarīgi no atbildētāja prasījumiem pret viņu, bet no otras puses atbildētājs grib to paralizēt ar savu pretprasījumu, izlietojot ieskaitu, lai viņam nebūtu skaidrā naudā jādzēs izsūdzētais pamatprasījums.

Sevišķi spilgta šāda interešu kolizija ir tādos gadījumos, kad pirmprasība ir viegli pierādama vai kad to pretējā puse pat neapstrīd, bet pirmprasītājs gan apstrīd pretprasījumu, un tā noteikšana bez tam vēl saistīta ar sarežģītu procesualu darbību un pierādījumu pārbaudīšanu, t. i. viņa romiešu tiesību terminoloģijā ir illikvida. Tādos gadījumos, nepielaižot atbildētāja pretprasību kopējai caurskatīšanai ar pirmprasību, to ātri varētu izspriest un realizēt, kurpretim abu prasību savienošanas gadījumā pirmprasība kopā ar pretprasību varētu tikt izspriesta tikai pēc ilga laika, pie kam vēl varētu izrādīties, ka pēdējā ir nedibināta, caur ko tad gala rezultātā izrādītos lieka pirmprasības izšķiršanas novilcināšana. Ja turpretim pretprasīums izrādītos par dibinātu, tomēr grūtāk pierādamu, nekā pirmprasījums, pēdējā atšķirtas apmierināšanas gadījumā varētu iznākt tā, ka atbildētājs-pretprasītājs tiktu piespiests apmierināt prasītāju, resp. ka viņa

manta uz pēdējā prasījuma pamata tiktu izūtrupēta un viņš pat novests līdz konkursam, kurpretim viņš pats tikai pēc tam varētu meklēt apmierinājumu uz sava prasījuma pamata tad, kad viņš netikvien pats būs saimnieciski izpostīts, bet no pirmprasitājā varbūt nekā vairs nebūtu iespējams piedzīt.

Tā tad no šās interešu kolizijas izšķiršanas vienā vai otrā ziņā, bieži vien atkārājas visa atbildētāja ekzistence, kādēļ likumdevēji jav no seniem laikiem šim konfliktam ir piegriezuši savu vērību.

Diemžēl mūsu pastāvošie likumi uz šo jautājumu nedod noteiktu un skaidru atbildi, bet gluži pretēji, netikvien materialos un procesualos likumos, bet it sevišķi arī tiesu praksē un literatūrā sastopamas tik svarīgas pretrunas, ka izrādas par lietderīgu šo jautājumu tūvāk izpētīt uz likumdošanas materialu pamāta.

Jāatzīme, ka šī darba tēmatš attiecas tikai uz tādām pretprasībām, kuŗu priekšmets ir ieskaitam priekšā likti pretprasījumi, un ka bez tam pretprasījuma likviditāte, kā ieskaita priekšnoteikums tiek apskatīts tikai attiecībā uz tiem gadijumiem, kad atbildētājs savu prasījumu liek priekšā ieskaitam pretprasības veidā, bet nevis vienkāršas ierunas ceļā.

Kas attiecas uz vārdiem likvids, illikvids, likviditāte u. t. t., tad līdz šim neizdevas atrast tādu izteicienu latviešu un arī citās modernās valodās, kuŗš pilnīgi attēlotu to jēdzienu kopību, kuŗu vecie romiešu juristi saprata zem šā vārda. Jaunākais mūsu civillikumu tulkojums prof. Dr. A. Būmaņa vadībā (Valters un Rapa 1935. g.) tamdēļ arī atteicies no tā pārtulkošanas lietojot vārdus apstrīdams, neapstrīdams, ja

pretprasījumu neapstrīd u. t. t. Likviditātes jēdziens tomēr aptver daudz vairāk: ilikvīds ir netikvien tāds pretprasījums, kuŗu tā parādnieks apstrīd resp. varētu uzskatīt par apstrīdamu (strittig, anfechtbar) subjektīvi-pretinieks un arī objektīvi-tiesa, bet arī tāds pretprasījums, kuŗš pamatojas uz sarežģītām tiesiskām attiecībām, un sastāv no liela skaita atsevišķu posteņu un beidzot arī tāds pretprasījums, kuŗš pats par sevi ir samērā vienkāršs, bet kuŗa noteikšana saistīta ar sarežģītu pierādīšanas procedūru, it sevišķi liecinieku pratināšanu, apskati uz vietas, ekspertīzi u. t. t. Ievērojot šī minētā terminus technicus plašo saturu, izrādījās par pareizu šī darbā, kuŗā visas šā jēdziena sastāvdaļas ir sevišķi svarīgas, lietot šo termiņu nepārtulkotu, lai novērstu tos pārpratumus, kuŗus varētu radīt tam inadekvāti tulkojumi.

Ciktālu iet pretrunas mūsu tēmata atrisināšanā, tas vislabāk redzams salīdzinot sekošas divas tēzes:

„Ieskaitam priekšā liktam prasījumam jābūt likvidam t. i. *] skaidram unneapstrīdamam, vai vismaz tā noteikšana nedrīkst būt saistīta ar sarežģītu darbību, kas prasītājam varētu sagādāt netaisnu novilcinājumu”

(Civ. lik. 3552 p.) un

„Ieskaitam celta pretprasījuma apstrīdamība, pretēji Civillik. 3552 p. pati par sevi nevar būt par šķērsli tā celšanai tiesā pretprasības kārtībā, jo tiesas tiešais uzdevums ir izšķirt strīdus”.

(Prof. Dr. jur. Bukovskis, Cīvilprocesa mācības grāmata 323 lpp.)

Lai atrisinātu šo diametrālo pretrunu, būtu vislabāk piegriesties attiecīgu materialo un procesualo

*] Vācu originaltekstā vārdi „liquid. d. i. . . .“ izlasi i krievu i latviešu 1935. g. tulkojumā.

normu vēsturiskai attīstībai un proti vispirms Civ. lik. 3552 p. avotiem.

Starp citu kā šā panta avots kodifikācijā atzīmēti Curl. Stat. § 136. Pēc 1804 gada izdevuma: „Kurländische Statuten oder Rechte und Gesetze für den Adel in den Herzogtümern Kurland und Semgallen vom Jahre 1617”. šis pants tulkojumā skan sekoši: „Likvids parāds pret citu likvidu parāda prasījumu tiek atcelts, bet ne pret tādu prasījumu, attiecībā uz kuŗu vēl nav zinams, iekš kā viņš pastāv un cik viņš iztaisa”. Šis avots vispirms interesants tanī ziņā, kā viņš pielaiž ieskaitu vienīgi tanī gadījumā, ja a b i prasījumi ir likvidi, kurpretim mūsu spēkā esošā kodifikācija un tiesu prakse nebūt neprasa likviditātes rekvizītu tam prasījumam, kuŗa piedzišanai celta pirmatnējā prasības sūdzībā, bet tikai pretprasījumam, kuŗš likts priekšā ieskaitam.

Kas attiecas uz šā panta pēdējo teikumu, runājot par prasījumiem, pie kuŗiem nav vēl zinams iekš kā viņi pastāv un cik viņi iztaisa, tad tas nu gan nekādu skaidrību šai jautājumā neieved. Bez šaubām par kompensāciju var runāt vienīgi tanī gadījumā, ja atbildētājs-kompensators savu pret-pretenziju uzdod skaidri un noteikti i pamata i apmērā, kamdēļ vispārējam iebildumam, ka atbildētājam esot kādi pretprasījumi jau no praktiska viedokļa vien nevar būt nekādas nozīmes. Ja turpretim šim 1617 gadā formulētam teikumam piešķirtu to nozīmi, ka tiesnesim nebūtu vēl pietiekoši pierādīts, iekš kā pastāv pretprasījums un cik viņš īsti iztaisa, tad viņš tomēr nedod nekādu noteiktu atbildi, kad un kādā mērā šis likums prasa attiecīgus pierādījumus, kāds jautājums,

kā mēs tālāk redzesim, tagadējā laikā ir likviditātes jēdziena kodols.

Ievērojot šādu neskaidrību tā tad jāpiegriežas citiem mūsu kodifikācijā uzdotiem avotiem un proti romiešu tiesībām.

Romiešu tiesībās kompensācijas jēdziens ir tikai lēnam attīstījies. Vecākā laikmetā in strictis iudiciis kompensācija bija pielaista vienīgi attiecībā uz banku turētājiem (argentarii) un konkursa masu pircējiem-*emtor bonorum* (skat. Dernburg, *Pandekten* 1903 II. sēj. 62 §, 173 lpp.). Vēlāk pie *bonae fidei iudicia*, tiesnesim bijā tiesības, bet nevis pienākums no sevis izdarīt ieskaitu, pie kam argumentācija bija sekošā: ja viena persona prasa samaksu no otras, kuŗai viņa pate ir parādā, tad tas uzskatams par ļaunpratību; tā ka bez tam parādnieks saprotams esot ieinteresēts labāk nemaksāt, nekā palaisties uz vēlāko maksājumu atprasīšanu, tad *pandektos* konstruē tur vairākkārt minēto jēdzienu *aequitas compensationis*, kuŗš savukārt formāli pamatots uz *exceptio doli*, un tā vēl Marka Aurela laikā tādos gadījumos bija sevišķi jāceļ. Tikai Justinians galīgi noteica, ka kompensācijai jāiestājas *ipso jure* (l. 14 princ. *Cod. de comp. L. IV. tit. 31*) (*Vangerow, Lehrbuch der Pandekten* 1876. g. III. sēj. 618 §, 350 un 352 lpp.)

Mūsu 3552 p. saskaņā ar avotiem, kuŗi pievesti zem šī pantā 1864. g. originaltekstā galvenam kārtam dibinājas uz šī paša Justiniana noteikuma, kuŗš tulkojumā skaņ sekoši:

„Pavēlam, lai ieskaits visās prasībās iestātos pats par sevi, nešķirot lietīšķas un personiskas prasības. § 1. Tomēr pavēlam, lai ieskaitu tikai tad varētu

likt priekšā, kad prasījums, kuŗu liek priekšā ieskaitam, ir likvids un nav saistīts ar lieliem sarežģījumiem, bet dod tiesniesim iespēju to viegli izšķirt, tā kā ir ļoti nevēlāms, ka varbūt pēc ilgās sarežģītas strīdēšanas, kad prasība jau atzīstama par ievēribu pelnošu, otra puse, kuŗa prāvu gandrīz jau zaudējusi, skaidrai un neapšaubamai prasībai liek priekšā ieskaitu un tādējādi ar novilcinājumiem un sarežģījumiem iznīcina cerību uz prasības vinnēšanu. To tiesnieši, lai ņemtu vērā un pārāk viegli nepielaistu ieskaitu un tam lieki nenāktu pretim, piemērotu stingru likumu, un ja viņi atrastu, ka ieskaits prasa ilgākus un sarežģītākus iztīrājumus, tos noraidītu atsevišķai izšķiršanai, izspriežot turpretim pirmatnēju prāvu, kā gandrīz pabeigtu, ar gaiļu spriedumu. . . .”

Uzkrīt, ka šī vietā pēc mūsu tagadējās terminoloģijas satur tikai procesualus noteikumus un apsvērumus, kas starp citu izriet jau no tā apstākļa, ka Justinians savā motivējumā iziet no tā gadījuma, ka kompensācijas ierunu ceļ tikai procesa beigās.

Par materialu tiesību noteikumu varētu uzskatīt tikai pirmo teikumu par to, ka ieskaits iestājas ipso jure pretēji vecākai tiesu praksei, kuŗā, kā augšā jau aizrādīts, kompensācijas izdarišana atkarājās no tiesneša ieskata.

Šī kodeksa vieta tieši šo materialtiesisku un procesuālu elementu savienošana deļ ir izsaukusi pandektistu aprindās ļoti plašas kontroverzes, no kuŗam attiecībā uz mūsu tēmatu atzīmēsim sekošas:

Jautājums vai un ciktāl likviditāte atzīstama par ieskaita nepieciešamu rekvizītu, vienmēr ir bijis strīdīgs. Pirmā teorija atrod ka ieskaitam uzstādītam

pretprasījumam jābūt tūlin (in continenti) pierādāmam. Šis uzskats tomēr novestu pie aequitas compensationis gandrīz pilnīgas paralizēšanas. Tādēļ citi saskaņā ar Donellus, Comm. in Cod. ad. l. 4 h. t. in opp. VIII p. 326 saka, ka Justiniana noteikums attiektos tikai uz to gadījumu, ja ieskaista ierunu ceļ vēlākā prāvas gaitā, kurpretīm ceļot to tūlīņ pie lītis contestatio, likviditātes rekvizīts atkritot. Beidzot treša teorija (Vangerow, III. sēj. 618. § 364 lpp.) nostājas uz tā viedokļa, ka ieskaista ierunai neesot jābūt tūlit jau pilnīgi pierādītai, bet Justinians prasot tikai relatīvu likviditāti, kādēļ gan esot pieņemamas ieskaitam tādas kompenzācijas ierunas, attiecība uz kuŗām var pieņemt, ka viņu pierādīšana nebūs tik ilgstoša un sarežģīta, ka tā nestāvēs samērā ar pašas pamatprasības pierādīšanu. Pie tam tas pats Vangerovs pastrīpo, ka kompenzācijas tiesības kā tādas nestāvot nekādā atkarībā no pretprasījuma likviditātes, bet pēdējā zināmos gadījumos varētu tikai aizkavēt kompenzācijas ierunas pielaišanu kādā konkrētā procesā.

Kā to pierādījis bar. A. E. Nolkens (Очерки по истории кодификации мѣстныхъ гражданскихъ законовъ при графѣ Сперанскомъ, Рѣтербургā 1914, II. sēj.) Bunge, sastādot mūsu kodifikāciju 3552 panta tekstu gandrīz burtiski ir pārņēmis no Mühlenbrucha, Lehrbuch der Pandekten, Halle 1844. g. II. sēj. 471 §, 534 lpp.: „Uebrigens muss die zur Compensation zu bringende Forderung... liquid, d. h. hier, ihre Feststellung darf mit keinen Weiterungen verbunden sein, welche einen für den Klāger unbilli-

gen Aufschub veranlassen können, wobei denn natürlich die Beschaffenheit der angestellten Klage und die Natur der gewählten Prozessart zunächst in Betracht kommt“ (Retinātie vārdi bur-tiski atbilst 3552 p. 1864. g. vācu tekstam, bet vārda „Aufschub“ vietā likumā lietots gandrīz līdzīgs jēdziens „Verzögerung“; Bunge pēc vārda „liquid d. h.“ ir iespraudis tikai vārdus „klar und unbestritten sein, mindestens...“ darf ihre Feststellung u. t. t.).

No sacītā izriet, ka Mühlenbruchs un līdz ar to mūsu kodifikācija ir nostājies uz augšā minētās pirmās pandektu juristu teorijas viedokļa, kuŗa, kā pareizi atzīmējis Vangerovs, noved pie aequitas compensationis gandrīz pilnīgas paralizēšanas prasot ierunas skaidrību, neapstrīdamību un tūlītējo pierādāmību.

Aiz šā iemesla vecāka literatūra un prakse ar to arī nekad nav pilnīgi apmierinājusies, bet arvien meklējusi izēju ievērot lielākā mērā arī atbildētāja-kompensatora intereses.

Tā Erdmans (System des Privatrechts d. Ostsee-prov. 1894. g. IV. sēj. 218 lpp.) saskaņā ar Vindšaidu (Lehrbuch des Pandektenrechts, 1870. g. II. sēj. 296 lpp) atzīst, ka likviditāte nav ieskaita nepieciešams rekvizīts, bet tikai dod tiesnesim tiesības ieskaitu noraidīt vienīgi konkrētā procesā, atļaujot atbildētājam savu pretprasījumu realizēt atsevišķā prāvā un pēc tās izšķiršanas izdarīt kompensāciju (Civ. lik. 3563 p.) ja pirmprasījums vēl nebūtu dzēsts, resp. atprasīt jau samaksātu (3562 p.) un pat tos procentus, kuŗi būtu samaksāti par laiku sākot no tā momenta, kad ieskaits pirmo reizi bija

pieteikts. Gan šķietot, saka Erdmans (turp. 2. piez.) ka kodifikācija 3552 pants prasot likviditāti kā absolūtu kompensācijas priekšnoteikumu, bet ar tā paša panta otro teikumu to atkal atceļot, dodot tiesnesim tiesības aiz procesuāliem iemesļiem neizdarīt kompensāciju šīnī konkrētā prāvā.

Pirmsreformas Rīgas tiesu prakse šīnī jautājumā ļoti svārstījās. Daļā no šiem spriedumiem tiesa gan nostājās stingri uz prasītāja interešu viedokļa atzīstot, ka no viņa pat nevarot prasīt, ka viņš vispār atbildētu pēc būtības uz atbildētāja kontrpretenziju, ja tā sastāv no daudziem atsevišķiem posteņiem (Zwingmann, Civilrechtliche Entscheidungen der Rīgaschen Stadtgerichte, VI. sēj. Nr. 1088) ka pretprasījums atzīstams par illikvidu jau tamdēļ vien, ka viņš no paša sākuma nav sīki specificēts un nav uzdota viņa likumīga kvalifikācija (turp. III. sēj. Nr. Nr. 373 II. un 396. IV. sēj. Nr. 535) un ka nevarot ievērot tādu pretprasījumu, kuŗa apmērs vēl ir konstatējams norēķināšanas ceļā (turp. IV. sēj. Nr. 618 II 319 lpp.)

Atbildētāja interese turpretīm lielākā mērā ievērota prasot p. piem. no prasītāja formela strīda celšanu pret kontrpretenziju, lai nodibinātu viņa illikviditāti (turp. III. sēj. Nr. 373 II.) un faktu pievešanu pretprasījuma atspēkošanai (turp. IV. sēj. Nr. 373 I.). Tiklīdz ir piestādīti dokumenti pretprasījuma pierādīšanai, illikviditāte atkrītot (turp. III. sēj. Nr. 373 II.), tūlītējā ieskaita ierunas pierādīšana nesot vajadzīga (turp. IV. sēj. Nr. 573 I.). Vienā spriedumā (turp. VIII. sēj. Nr. 1557 II) pat aizrādīts uz to netaisnību, kuŗa pastāv iekš tam, ka atbildētājam

gan jāmaksā viss viņa parāds, kaut gan viņš par savu prasījumu pēc vēlāka atsevišķa sprieduma varētu palikt bez jebkāda apmierinājuma prasītājas maksātnespējas dēļ.

Tālāk VI. sēj. spriedums Nr. 1087 sevišķi pastrīpo, ka tiesai jāievēro abu partu stāvokli un intereses un IV. sēj. spriedumā Nr. 574 konstatēts, ka zināmos gadījumos arī nelikvidas ieskaista ierunas ievērošana neesot uzskatama par netaisnu novilcinājumu.

Tiesu prakse dažreiz arī no dogmatiskās puses mēģina ierobežot likviditātes jēdzienu atzīstot p. piem. ka pie savstarpējiem prasījumiem, kuŗi izcēlušies no viena un tā paša līguma, likviditāte nespēlējot nekādu lomu (turp. V. sēj. Nr. 801). Pretējais uzskats gan izteikts divos citos spriedumos (I. sēj. Nr. 140 un VII. sēj. Nr. 1354). Likviditātes rekvizīts esot nepieciešams tikai tos gadījumos, ja kompensāciju izved pret prasītāja gribu (Priv. lik. 3546 p.). Ja turpretīm puses jau pirms prasības celšanas ir vienojušies par to, ka savstarpējas pretenzijas ir jākompensē, tad prasītājs vairs nevarot atsaukties uz pretprasījuma illikviditāti (V. sēj. Nr. 798).

Sevišķi interesants beidzot ir VI. sēj. spriedums Nr. 1091. Tur tiesa atsaucoties uz Vindšaidu un Vangerovu konstatē, ka kompensāciju pret kreditora gribu vispār varot izvest vienīgi ierunas ceļā, jo īsta ieskaista ratio, esot tā, ka esot atzīstams par ļaunprātību prasīt maksājumu no tādas personas, kuŗai prasītājs pašlaik pats ir parādā. Tāda ļaunprātība tomēr nepastāvot, ja kreditors nēdz pieprasa maksājumu ārpus tiesas nēdz izsūdz savu prasījumu,

un tā tad parādniekam esot diezgan laika pašam izsūdzēt savu prasījumu. Tādēļ kompensāciju pret kreditora gribu vispār varot izvest tikai ierunas ceļā (ope exceptionis), bet nebūt ne ceļot prasību par ieskaista izdarišanu. Ar citiem vārdiem prasības sūdzība ar petitumu atzīt kompensāciju ar tādu prasījumu, kuŗu pretinieks vēl nav izsūdzējis, pavisam neesot iespējama.

Līdzīgi nupat minētam spriedumam kompensācijas institūtu izskaidro arī Erdmans (IV sēj. 216 lpp.), ja viņš saka, ka ieskaists dibinājas uz taisnības principa, kuŗš nepielaižot, ka nekārtīgs un nokavējumā atrodošais parādnieks (prasītājs) izlieto par ļaunu savam kontrahentam to tīri procesuālo faktu, ka viņš savu prasījumu ir izsūdzējis agrāk. Lai šādu netaisnību novērstu, bija jārada kompensācija, kā (izsūdzētā) pieprasījuma atcelšanas resp. dzēšanas veids.

Tā kā prasības agrākas celšanas fakts ieskaista iespējamībai pastāvot ir atzīstams par nejaušu apstākli, jo atbildētājs pirmprasījumā tikpat būtu varējis agrāk izsūdzēt savu pretprasījumu, tad vispār nav skaidrs, kamdeļ likumdošanas un literatūra bieži vien tik labvēlīgi aizsargā to pusi, kuŗai par labu galu galā runā tikai tas nejaušais apstāklis, ka viņa ar savu prasījumu agrāk griezusies pie tiesas prasot likviditāti tikai no tās personas, kuŗa nejauši atrodas atbildētāja lomā, bet nebūt neuzstādot to pašu prasību attiecībā uz to personu, kuŗa paspējusi agrāk iesniegt savu prasības sūdzību.

Tādi un citi apsvērumi, kuŗiem nāksies piegriezties vēlāk, acīmredzot arī noveduši pie tā, ka mo-

dernākās likumdošanas sāk atteikties no šā ieskaita rekvizīta.

Daļa no pagājušā gadu simteņa kodifikācijām vispirms attīstīja nupat aprakstīto vienpusīgo pirmātnējā prasītāja aizsardzību tānī ziņā, ka viņas prasija līdzīgu likviditāti abiem prasījumiem (Code Napoléon, 1291. p. Itālijas civiltodeka 1287. p. un Austrijas civiltodeku 1439. p., (skat. Н. Г. Вавинъ О. зачетъ обязательствъ. Вопросы права 1910. г. IV. грām. 70.—85. lpp.).

Līdzīgā veidā atrisināja šo jautājumu arī bij. Krievijas Senāts attiecībā uz Krievijas valsts likumiem, kuŗu Lik. kop. X. sēj. I. d. nekādus noteikumus par kompensāciju nesatur. 1908. g. spriedumā Nr. 107 sīki paskaidrojot ieskaita pārējos noteikumus un aizrādot, ka ieskaitu varot izvest ierunas ceļā, Senāts atzīmē, ka ieskaits iespējams tikai tānī gadījumā, ja abi prasījumi ir līdzīgā mērā ticami (одинаково достоверны). To pašu principu uzsvēris arī Latvijas Senāts savā 1927. g., 27. maija spr. Nr. 260 Šēnemaņa lietā pr. „Lestene“ (Konradi un Valters III. sēj. 27. lpp.) aizrādot, ka gan esot iespējams kompensēt — arī ierunas ceļā — kaut „arī nelikvidu pretenziju... ja pati pirmprasība vēl nebūtu likvida un ja pie tam kompensējamā pretpretenzija prasītu ne vairāk un ne lielāku pierādīšanas procesdarbību, nekā pirmprasība. Vai katrā atsevišķā gadījumā starp prasību un pretpretenziju pastāv apzīmētais līdzsvars, tas atkarājās no konkrētās lietas apstākļiem, kuŗu novērtēšana, šai ziņā, atkarājas no tiesas...“

Jau ap 1875. gadu vairākas likumdošanas tomēr pavisam atmēta likviditātes rekvizītu, tā Ciriches

kantona civillikumi, Saksonijas privātlukumi, vācu BGB projekts un Šveices 1875. g. projekts (Cvingmans, IV. sēj. 226. lpp. piez.).

Tagadējie Šveices saistību likumi (Obligationenrecht) 120. paragrafā satur sevišķu noteikumu par to, ka parādniekam ir tiesības izdarīt ieskaitu „arī tad, ja viņa pretpasījums ir apstrīdēts”.

Tāpat vācu BGB neatrodam šo rekvizītu (skat. Cosack, Lehrbuch des deutschen bürgerlichen Rechts, 1913. I. sēj. 111 §, 439 lpp.), bet visi attiecīgie jautājumi sīki regulēti vācu civilprocesā, pie kuŗa vēlāk būs tuvāk jāapstājas.

Sis fakts, ka visos avotos un it sevišķi pamatavotā — Justiniana kodekā — atrodam aizrādījumus uz procesuālām tiesībām, konzekventi noved pie vajadzības sīkāk apskatīt mūsu jautājuma procesuālo pusi.

Justinians no prasītāja un atbildētāja interešu konflikta atrada izeju noraidīt atbildētāju ar viņa kompenzācijas ierunu atsevišķai izšķiršanai (eas quidem alii iudicio reservent) un gluži tāpat arī mūsu kodifikācija 3563. pantā nosaka, ka atbildētājs ar savu pretpasījumu noraidams atsevišķas prasības celšanai („Zu besonderem Verfahren verweisen“). Neiedziļinoties jautājumā, kādi speciāli noteikumi šās atsevišķās prasības celšanai pastāvēja agrākos gadu simteņos romiešu tiesību laikā, jāaizrāda tikai uz to, ka likviditātes jēdziens vienmēr dabīgi bija lielākā mērā atkarīgs no ikreizējām procesuālām normām. Vispildītāk tas redzams no augšā jau pievestā Rīgas rāts sprieduma (Cvingmans, VI. sēj. Nr. 1091), kuŗš atzina, ka toreiz saskaņā ar pandektu tiesību dok-

trīnu kompensāciju varēja realizēt vienīgi i e r u n a s ceļā, kāds uzskats šodien bez šaubām atzīstams par novecojušu. Mūsu laikos nav strīda par to, ka kompensāciju var izdarīt ar saistošu spēku priekš abām pusēm uz parādnieka vienkārša pieteikuma pamata (3559. p.) un proti, arī jau pirms tam, kad viena vai otra prasījuma lieta vispār nonākusi tiesā; tālāk ieskaitu var izdarīt pretprasības ceļā un arī ar patstāvīgu prasību, lūdzot tiesu atzīt, ka divi savstarpēji prasījumi ir dzēsti ar parādnieka jau pirms prasības celšanas ārpus tiesas izdarīto pieteikumu savam kredītoram; beidzot to var izdarīt arī ar prasību, kuŗā tās iesniedzējs pieteic ieskaitu un lūdz tiesu atzīt viņas pamatprasījumu par savstarpīgi dzēstu ar atbildētāja konkrētu un no prasītāja atzītu pretprasījumu, lūdzot pie tam piespriest viņam tikai to summu, kuŗa pārsniedz pretprasījumu u. t. t.

Ciktāl vecie procesa noteikumi iespaidoja tiesu uzskatu par likviditātes jēdzienu, tas sevišķi redzams no sekojošiem rāts spriedumiem. Tā Cvingmaņa krājuma VIII. sēj spr. Nr. 1557 saskaņā ar toreizējiem noteikumiem un atsaucoties bez tam vēl uz Civ. lik. 3563. p. atrod, ka atbildētājam no viņa pamatprasībā piespriestā summa jāiemaksā tiesas depozītā, un ka viņš tad vēlāk, tiklīdz minētā pantā paredzētā atsevišķa prasība būs izspriesta viņam par labu, no tiesas varētu saņemt atpakaļ savu agrāk iemaksāto naudu. Ir skaidrs, ka tādā gadījumā atbildētājam gan varētu rasties grūtības iemaksāt skaidrā naudā no viņa piespriesto summu pagaidam tiesas depozītā, bet tomēr viņš tādiem noteikumiem pastāvot vismaz neriskē palikt bez apmierinājuma, ja viņa pretprasī-

juma izspriešanas laikā pirmatnējs prasītājs izrādītos par maksātnespējīgu. Tāda kārtība pašlaik pie mums, diemžēl, vairs nepastāv. Šādu rezultātu atbildētājs, kuŗa pretprasījums nav pietiekoši pierādīts, arī nevar panākt pretprasījuma nodrošināšanas ceļā, jo Civ. proc. nol. 691. p. prasa nodrošināmā prasījuma ticamību, kas nav nekas cits, kā prasījuma likviditāte.

Izejot no toreizējām procesa normām, rāts pat tādu tīri dogmatiska rakstura jēdzienu kā pretprasījuma tūlītēju pierādamību izšķīra dažādi atkarībā no tā apstākļa, kādā procesa kārtībā kompensācija tiek piešķirta. Ja lietu iztiesā toreizējā saīsinātā „Ezekutiv-prozess“ kārtībā, tad atbildētājam pieteicot ieskaīta ierunu tanī pašā laikā bija jāiesniedz arī visi pierādījumi savai pretpretenzijai, pie kam attiecīgiem pierādījumiem trūkstot tiesai bija jāatzīst pretprasījums par illikvidu pat tanī gadījumā, ja prasītājs to pavisam nebija apstrīdējis. Ja turpretīm lietu iztiesāja parastā procesa kārtībā, tad kompensējamā prasījuma tiešu apstrīdēšanu no prasītāja puses uzskatīja par nepieciešamu priekšnoteikumu pretprasījuma noraidīšanai illikviditātes dēļ, jo 3552. p. nosakot, ka pretprasījumam jābūt neapstrīdētam (nevis neapstrīdētam, kā teikts 1935. g. prof. A. Būmana latviešu tulkojumā) un lai to varētu konstatēt, tad tiesnesīm jāuzliekot prasītājam par pienākumu izteikties par to, vai viņš atzīst tos faktus, uz kuŗiem pretpuse dibīna savu ierunu, vai viņš tos apstrīd. (Cvingmans, IV. sēj. spr, Nr. 573I).

Beidzot pievedīšu vēl vienu rāts spriedumu (turpat, III. sēj. Nr. 373I), kuŗā kompensācijas noraidīšana atsevišķas prasības celšanai (3563. p.) pama-

tota uz vecām Rīgas pilsētas tiesībām II. grām. 14. lapp. 1. §. Tas nosaka, ka nav pieļaujama pretprasības kopēja caurskatīšana ar pirmprasību, ja abas prasības izriet no viena un tā paša liguma. Ņemot pie tam vēl vērā, ka pēc pirmsreformas Vidzemes procesa (R. J. Samson v. Himmelstjerna, Institutionen d. Livl. Prozesses, Rīgā, 1824. g. 968 §, 4. pkts) pretprasības bija pieļaujamas tikai tad, ja abu prasību pamati bija vienādi, tad top skaidrs, ka toreizējie procesuālie noteikumi tik lielā mērā atšķiras no tagadējiem, ka uz to pamata taisītus spriedumus šodien vairs nevar atzīt par prejudikātiem mūs interesējošā jautājumā, kuŗš, kā tas jau uzsvērts, ir pirmām kārtām procesuāls jautājums.

Augšā (7. lapp.) jau bija uzsvērts, ka netikvien pandektu juristi, bet arī mūsu kodifikācijas komentātors Erdmans vienbalsīgi atzina, ka no materiālo tiesību viedokļa likviditāte nav kompensācijas institūta nepieciešams rekvizīts. Tā tad jānāk pie slēdziena, ka tagad šo jautājumu var izšķirt vienīgi pašlaik spēkā esošie procesuālie likumi. Tā kā mūsu tēmatā attiecas tikai uz pretprasības kārtībā, bet nevis ierunas veidā ieskaītam priekšā liktiem pretprasījumiem, tad mums tagad jāpiegriežas Baltijas guberņās 1889. g. ievesto civilproceslikumu noteikumiem par pretprasībām un it sevišķi to 1914. gadā ieviestiem pārgrozījumiem.

Ja izrādītos, ka šie jaunākie noteikumi par pretprasībām citādi izšķirtu attiecīgus konkrētas procesuālos jautājumus, nekā tiesu prakse un literatūra tos atrisināja agrākam procesam pastāvēt, tad bez šaubām būtu jādod priekšrocība Krievijas likumu un

tiesu prakses uzskatiem, jo līdz ar Krievijas valsts procesa likumu ieviešanu toreizējās Baltijas guberņās, pēdējie bez šaubām atvietoja visus tos noteikumus, kuŗi bija pamatoti uz citu procesuālu likumu pamata. Jāsaka arī vēl vairāk, ka šo dažādu likumdošanas darbu motivāciju un rationes legis pretruņu gadījumos sākot ar 1889. gadu, uzskatāmi par noteicošiem vienīgi Krievijas likumdošanas motivācijas un komentāri un ka uz visiem pārējiem šīni darbā pievestiem materiāliem un uzskatiem var atsaukties tikai tiktāl, ciktāl tie nerunā pretim Krievijas civilprocesa noteikumiem un to avotiem.

Līdz 1914. gadam minētie procesa likumi nesaturēja nekādus noteikumus par to, kas jāsaprot zem toreizējos 226., 340.—342. un 38.—39. pantos minētā termina „pretprasība” un it sevišķi arī nenoteica, kad pretprasību celšana pielaižama un kad reiz celta pretprasība caurskatāma vienkopus ar pirmprasību. Isačenko (Гражданский процессъ II. izd. I. sēj. 269 un 270. lpp.) pieved veselas sešas toreizējo krievu zinātnieku teorijas par pretprasību pielaišanas priekšnoteikumiem, atzīmējot tomēr, ka domstarpības pastāvēt tikai attiecībā uz tādām pretprasībām, kuŗas nenoder ieskaitam. Zīmējoties uz pēdējiem viņš atzīst par pilnīgi pareizu ieskaitu izdarīšanu pretprasības kārtībā to kopā ar pirmprasību caurskatot, jo „būtu ne taisnīgi ar spriedumu uzlikt atbildētājam par pienākumu maksāt prasītājam, ja pēdējais pats ir parādā atbildētājam”. Tamdēļ viņš nāk pie vienkārša slēdziena, ka „pret katru prasību par naudas summas piedzīšanu pielaižama pretprasība par to pašu”. Tāpat arī visšaurākā no nupat minētām 6 teorijām pie-

laiž pretprasību vienkopus ar pamatprasību vienīgi kompensācijas gadījumos. Arī Aņņenkovs (Опытъ комментарія къ уставу гражданскаго судопроизводства 1887. г. I. сѣж. 430. lpp.) atrod, ka tiklīdz pretprasībā uzstādītais pretprasījums pielaiž kompensāciju pēc materiāliem likumiem, tiesai netiekvien ir tiesības, bet pienākums pieņemt atbildētāja pretprasību kopējai caurskatīšanai ar prasītāja pirmprasību.

Šajos ļoti skaidrajos noteikumos, kuŗi par pretprasījumu likviditāti nemin ne vārda, ievērojamus pārgrozījumus 1914. gada 10. jūnija novele (Krievijas lik. kr. Nr. 1583.) galvenām kārtām pārgrozot Civ. proc. lik. 38., 39. un 226. pp. un ievēdot jaunu 258². pantu.

226. pants līdz tam laikam skanēja sekojoši: „pretprasība piekrīt tai tiesai, kuŗai iesniegta pirmprasība, ja vien pretprasība pēc savas šķiras nepiekrīt citai tiesai“, bet novele iespraudusi sekojošos ļoti svarīgos teikumus — „un tā lūkojama cauri vienkopus ar šo pirmprasību, ja vien pretprasība stāv sakarā vai n o d e r i e s k a i t a m ar pirmprasību...“ (tagadējais CPN 333. p.).

Jaunievestais 258². (tagadējais 362.) pants turpretīm regulēdams jautājumu par prasību atvienošanu atsevišķai caurskatīšanai attiecībā uz pretprasībām nosaka, ka „... gadījumā, kad celta pretprasība, kuŗa n e n o d e r i e s k a i t a m ar pirmprasību vai arī neceļas ar to no viena pamata, tiesa var nolemt, ka katra no šīm prasībām lūkojama cauri atsevišķi...“

No pievestiem 1914. g. noveles tekstiem redzams, ka likumdevējs ļoti skaidrā veidā ir regulējis jautājumus par pretprasību kopēju resp. atsevišķu caurskatīšanu un it sevišķi ieņēmis pilnīgi nepārprotamu viedokli attiecībā uz tām pretprasībām, kuŗas noder ieskaitam ar pirmprasību (krievu oriģināltekstā — „служащие къ зачету съ первоначальнымъ искомъ”) atzīstot, ka tādas pretprasības vienmēr lūkojamas cauri vienkopus ar pirmprasību un nekad nav atdalāmas atsevišķai iztiesāšanai.

Ja šī tēze jau pate par sevi izriet no jaunā likuma teksts, tad to vēl vairāk pastiprina minētās noveles likumdošanas materiāli: „Объяснительная записка министерства юстиціи отъ 27. I. 1913., 5.—7. lpp. un tāpat „Высоч. учрежд. комисія для пересмотра законовъ по суд. части — Объясн. записка къ проекту нов. ред. уст. гражд. судопроизводства. I. сēj. I. d. 82.—85. lpp. ievērojot dažādus uzskatus par pretprasības un pirmprasības iekšējām attiecībām saskaņā ar vācu un Austrijas likumdošanu atzīst par vajadzīgu pašā likumā skaidri noteikt pretprasības pielaižamību un tad saka: „Невар būt šaubu par to, ka pretprasība, kuŗa noder ieskaitam ar pirmprasību, jāpielaiž kopējai caurskatīšanai ar pēdējo, jo būtu acīmredzot netaisni pret atbildētāju, piespiest viņu maksāt prasītājam, ja tas ir parādā viņam ne mazāk, bet varbūt pat vairāk par to summu, kuŗu piedzen prasītājs. Šinī gadījumā pēc vienbalsīgām literatūras un prakses priekšstāvju domām, prasību pamatu vienlīdzība nav jāprasa . . .” Kādā citā vietā minētos Krievijas tieslietu ministrijas

paskaidrojums siki apraksta (līdzīgi Justinianam augšminētā kodeka vietā) visas tās novilcināšanas iespējamības, kuŗas pastāvēja līdzšinējā praksē, kad pretprasība vienmēr bija jāizspriež kopā ar pirmprasību. Aizrādot uz parādniekiem, kuŗi vienīgi novilcināšanas nolūkā ceļ pretprasības uzdodot neeksistējošus lieciniekus un kuŗu machinācijas tiesai pie toreizējiem noteikumiem nebija iespējams novērst, ministrija nāk pie slēdziena, ka vienīgais līdzeklis pret šādām nevēlamām parādībām būtu tiesības piešķiršana tiesai pēc sava ieskata atvienot pretprasības atsevišķai caurskatīšanai. Siki apskatot šo jauno noteikumu, ministrija tomēr turpina: Izņēmumu no šā noteikuma varēja pielaist tikai tanīs gadījumos, ja ir celtas pretprasības... kuŗas noder ieskaitam ar pirmprasību, jo tādu pretprasību atsevišķas caurskatīšanas sekas neizbēgami būtu bijušas tādas, ka... prasītājs dabūtu apmierinājumu pēc pirmprasības iekams būs caurskatīta pretprasība, kuŗa bieži vien pilnīgi sedz pirmprasības pretenziju."

Līdzīgā veidā izteicas arī V. L. Isačenko savā speciāli 1914. g. civilprocesa novelei veltītā rastā „Предъявление встречныхъ исковъ (Вѣстн. гражд. права 1915. г. N. 1 un 3.). Izejot no augšā (14. lpp.) jau pievestā Krievijas Senāta 1908. g. spr. Nr. 107, viņš pieved visus ieskaita rekvizītus i z ņ e m o t tur minēto vienlīdzīgu ticamību (одинаковая достоверность), un tad turpina, ievērojot ka prasītājs bieži vien apstrīd sava parādnieka pretprasījuma pierādījumus, „pēdējam neatliek nekas cits, ka arī no savas puses iesniegt prasību par viņa prasījuma atzīšanu, pierādot pie tam savas tiesības uz tādu apmierinā-

jumu. Ja tāda prasījuma pareizība būs pierādīta, tad ir pilnīgi likumīgi un taisnīgi atzīt, ka atbildētājam nav pienākuma atbildēt par pret viņu celto prasību... Šāda taisnības ideja arī ir likta par pamatu 226. p. noteikumam, jo nav taisnīgi nepielaist pretprasījumu tanīs gadījumos, kad prasītājs, kuŗš izsūdzējis pret atbildētāju viņam pienākošos parādu, pats ir parādā viņam tikpat daudz, bet varbūt pat vairāk. No sacītā izriet, ka ieskaits pielaižams visos tanīs gadījumos, kad savstarpējas pretenzijas ir naudas prasījumi, bet katra kreditora tiesība ir neapstrīdama, kas, saprotams, jānodibina tiesai."

Šeit nu mēs redzam, ka agrākā laikā uzstādītais likviditātes rekvizīts attiecībā uz kompenzācijas pretprasībām apzināti tiek atmests, atzīstot, ka atbildētājam nevar liegt tiesības pierādīt pretprasībā savu pretpretenziju, un ka tiesas uzdevums ir konstatēt pirmprasības iztiesāšanas laikā, vai ieskaitam priekšā liktais pretprasījums ir neapstrīdami pierādīts. Šis uzskats arī pilnīgi atbilst šā raksta ievadā pievestām prof. Bukovska domām, ka tiesas tiešais uzdevums pretprasības lietās ir izšķirt strīdus.

Beidzot jāpievēr vērīti ļoti interesanti Krievijas civillikumu projekta motīvu apsvērumi, kuri izejot no Baltijas provinciāllikumu III. sēj. noteikumiem atmet likviditātes rekvizītu un aizrāda, ka tā puse, kuŗa pieteic ieskaitu, līdz ar to atzīst savu parādu, padarot to par nestrīdīgu; turpretim pretpuse (prasītājs) apstrīdot bez pamata savu parādu ar tādu apstrīdēšanu vien varētu nepielaist ieskaitu pat tādos gadījumos, kad pretiniekam ir vislabākie pierādījumi savam prasījumam, ja tiesu prakse nebūtu tai uzskatā,

ka parāds atzīstams par ticamu, ja viņu var viegli un ātri pierādīt. Šim uzskatam tomēr varētu būt nozīme vienīgi tiktāl, „ciktāl procesuālie noteikumi par pretprasībām, lai novērstu pirmprasības izspriešanas novilcināšanu, nepieļautu kopējai caurskatīšanai tādas pretprasības, kuŗas prasa ilgstošu un sarežģītu darbību; tādus noteikumus spēkā esošie procesuālie likumi tomēr nesatur.“ Pēdējais teikums gan drīz burtiski saskan ar mūsu 3552. pantu ar to vienīgo starpību, ka viņš to pašu jautājumu attiecībā uz pretprasībām izšķir tieši pretēji!

Ar visiem pievestiem avotiem tā tad ir pierādīts, ka uz jautājumu, kuŗš sastāda mūsu tēmatu, jāatbild apstiprinoši, proti, ka pretprasība par ieskaitam priekšā liktu illikvidu pretprasījumu katrā ziņā izspriežama vienkopus ar pirmprasību un to nevar izdalīt atsevišķai iztiesāšanai, jo:

- 1) Civ. lik. 3552. p. nesatur nekādu materiāltiesisku normu, kuŗa kā tāda vispār nepieļautu ieskaitu un
- 2) attīstoties procesuālam normām attiecībā uz tādām pretprasībām, kuŗas noder ieskaitam ar pirmprasību, tagad spēkā esošie 1914. gadā ieviestie Civ. proc. nol. 49 (38), 50 (39), 333. (226.) un 362. (258²) panti pozitīvi noteic, ka tādas pretprasības jāizspriež vienkopus ar pirmprasību.

Būtu lieki atkārtot vēlreiz visus tos apsvērumus, kuŗi agrākās likumdošanās, literātūrā un tiesu praksē savā laikā bija pievesti par un pret pretprasību kopēju izspriešanu ar pirmprasību un tad atsevišķi apskatīt, ciktāl šā darba gala slēdziens saskan ar katru kon-

kretu argumentu, jo mūsu slēdziens dibinājas nevis uz konstruktīviem apsvērumiem, bet uz pozitīviem un pie tam daudz jaunākiem likuma noteikumiem.

Tamdēļ vienīgi atliek vēl īsumā apstāties pie tās judikatūras, kuŗa pamatojas uz tās noveles, kuŗa šīnī jautājumā ienesa pilnīgi jaunus momentus, un pie judikatūras, kuŗai būtu bijis jāņem vērā šis jaunais likumdošanas materiāls. Tā kā Krievijas Senāts, cik zināms, pēc 1914. gada nav principiāli apskatījis Civ. lik. 3552. pantu, tad mums tieši jāpiegriežas Latvijas Senāta spriedumiem šīnī jautājumā. Lielākā daļa no viņiem (Konradi un Valters VI. sēj. 103. lp., IX. sēj. 90. lp., XI. sēj. 56. un 278. lpp.) attiecas uz tādiem gadījumiem, kuŗos kompensācija celta ierunas, bet nevis pretprasības veidā. Paliek tikai divi spriedumi, kuŗi attiecas tieši uz mūsu jautājumu. Diemžēl šie divi spriedumi tomēr stāv tiešā pretrunā viens pret otru. Vecākais no viņiem, proti 1920. g. 14. apr. spr. Nr. 17 Brīges lietā pr. Egli (Konradi un Valters I. sēj. 39. (85.) lp.) atrod, ka Miertiesnesim saskaņā ar Civ. lik. 3546. un 4552. p. p. un Civ. proc. nol. 49. (38.) p. gan bija tiesība atdalīt atsevišķai izspriešanai tādu kompensācijai uzstādīto pretprasību, kuŗa no pretējas puses netika atzīta, bija vēl pierādama un nestāvēja nekādā sakarā ar pamatprasību.

Jaunākais, 1924. g. 30. apr. spriedums Nr. 94 Korna lietā pr. Novicku (Konradi un Valters I. sēj. 17. (45) lp. turpretīm nostājas uz šīnī darbā izvirzītā viedokļa, atzīstot, ka tiesu prakse jau sen nodibinājusi, ka kompensācijai pieteiktās pretenzijas pielaižamas (saskaņā ar Civ. lik. 3552. p.) „ierunas ceļā” tikai tad, ja viņas likvidas, bet pretējā gadījumā prasot

kompenzējamo pretpretenziju celšanu tikai pretprasības kārtībā“.

Ja tā tad 1914. gada likumdošana noteikti konstatēja, ka pretprasības par ieskaitam priekšā liktu, kaut arī illikvidu pretprasījumu caurskatāmas vienkopus ar pirmprasību un nav atdalāmas atsevišķai iztiesāšanai, tad beigās jāapstājas vēl pie jautājuma, vai un ciktāl mūsu jautājumā 1930. g. civilprocesa novele par daļas spriedumu ieviešanu — CPN 181¹. un 795. (693¹.) p. p. — pielaiž pirmprasības vai pretprasības atsevišķu izspriešanu turpmākā prāvas gaitā.

Kā pareizi aizrādīts B. Berenta rakstā „Aenderungen im lettländischen Zivilprozess (Rigasche Zeitschrift f. Rechtswissenschaft 1930. g. 3. burtn. 172. lpp.), tad 1914. g. novele (258². p.) deva tiesai iespēju atdalīt pretprasību atsevišķai caurskatišanai tikai procesa sākumā. Ja turpretīm lietas gaitā izrādītos, ka pilnīgi noskaidrojies kāds prasījums vai tā zināma daļa, tad tiesai tomēr nebija tiesības to vēlāk atdalīt vai par to taisīt atsevišķu spriedumu.

Lai novērstu lieku šās prāvas daļas novilcināšanu, pēc ārzemes civilprocesa likumu un it sevišķi Vācijas Z. P. O. 301. p. parauga tika ievesti noteikumi par daļas spriedumiem. (Tieslietu ministra 1929. g. 9. marta paskaidrojumi pie pārgrozījumiem civilprocesa likumos).

Minētie 1930. g. ievestie panti sevišķi paredz, ka daļas spriedumus var taisīt arī tādos gadījumos, ja lietas gaitā pilnīgi noskaidrojušies tikai pirmprasība vai pretprasība — attiecībā uz šīm prasībām.

Ja šos noteikumus piemērotu arī tādām pirmprasībām, pret kurām ir celtas pretprasības, kuŗas noder ieskaitām ar pirmprasību, tad tas, saprotams, nozīmētu padarīt par neiespējamu atbildētāja pretprasījuma ieskaitu dotā prāvā. Sevišķi tādos gadījumos, kad pretprasība ir illikvida, bet pirmprasība noskaidrojas ātrāk, praktiski iznāktu tas pats rezultāts, kā pie pretprasības izdališanas atsevišķai izspriešanai, proti, ka pirmprasītājs agrāk varētu nodot viņa prasības lietā taisīto spriedumu izpildīšanai, nerēķinoties ar pretprasītāja pieteikto ieskaitu, (kādu iespēju Krievijas 1914. g. likumdevēji noteikti bija noraidījuši).

No attiecīgiem 1930. g. noveles avotiem tomēr jānāk pie slēdziena, ka daļas spriedumus nevar taisīt attiecībā uz tādām kopā caurskatāmām pirm- un pretprasībām, kuŗas un ciktāl tās noder ieskaitam viena ar otru.

Jau pie Vācijas civīlprocesa 301. p., (kuŗš augšminētā Latvijas tieslietu ministra paskaidrojumā pievests kā paraugs mūsu jāunievestiem pantiem un gandrīz burtiski ar tiem saskan), ir vairākkārt paskaidrots, ka daļas spriedumi nav pielaižami, ja pretprasība izslēdz pirmprasību (Sydow-Busch, Zivilprozessordnung 1913. 14. izd. 2. piez. pie 301. § 372. lpp. un tur pievestie spriedumi). Bez tam vācu civīlprocesa 302. § satur ļoti plašus speciālus noteikumus tieši par spriedumu taisīšanas kārtību kompensācijas gadījumos. Minētais 302. § noteic, ka gadījumā, ja atbildētājs pieteicis pretprasījuma ieskaitu un ja pamatprasība ir tiktāl noskaidrota, ka to var izspriest, tiesai jātaisā spriedums pamatprasībā atstājot atklātu

kompenzācijas jautājumu, attiecībā uz kuŗu prāva turpinājas. Ja turpmākā lietas gaitā izrādītos, ka atbildētāja pretprasījums pastāv spēkā, tad agrākais spriedums pirmprasībā atceļams. Prasītājs tādā gadījumā atbild par visiem zaudējumiem, kuŗus viņš izdarījis atbildētājam izpildot pirmprasībā taisīto spriedumu, pie kam atbildētāja zaudējuma atlīdzības prasījums izšķirams tanī paša lietā.

Nevar noliegt, ka šie noteikumi ļoti taisnīgā veidā rēķinājas ar atbildētāja-pretprasītāja interesēm, nenokavējot tomēr pirmprasības izspriešanu.

Mūsu 1930. gada likumdošanā šādi noteikumi gan netika ievesti, bet no Saeimas juridiskās komisijas I. apakškomisijas 1929. g. 4. novembra sēdes protokola tomēr redzams, ka arī mūsu likumdevēji bija tais ieskatos, ka jaunievestie noteikumi netangē kompenzāciju. Tā zv. adv. Pauļuks minētā sēdē teica: „Daļas spriedumu varētu pielaist tikai par tādiem prasījumiem un to daļām, kuŗi nevar kompenzēties ar pretprasību“, uz ko Tieslietu ministrijas pārstāvis prof. Bukovskis atbildēja: „Gadījumos, kad iespējama kompenzācija, tiesa nedos daļas spriedumu, jo pants atstāj tiesai rīcības brīvību („... tiesa var...“).“ Tā kā juridiskā komisija un tāpat arī Saeima bez jebkādam domstarpībām vienbalsīgi pievienojās apakškomisijas projektam, tad jāatzīst, ka likumdevējs acīm redzot izslēdzis iespējamību piemērot daļas spriedumus kompenzācijas gadījumos.

Saprotams, nav nekādu šķēršļu dot daļas spriedumus attiecībā uz tām pirmprasības vai pretprasības daļām, kuŗas pārsniedz tās līdzīgās summas, kas no der ieskaitam. Pirmatnējā 181¹. un 693¹. p. p. pro-

jektā pēc vārdiem „pirmprasība vai pretprasība“ sekoja vārdi „vai to daļas“, kuŗi tomēr uz Latvijas tiesnešu biedrības priekšstāvja F. Konradi priekšlikumu tika strīpoti kā lieki vārdi 1930. g. 7. maija apakškomisijas sēdē.

No visa teiktā tā tad jānāk pie slēdziena, ka 1930. gada noveles noteikumus par daļas spriedumiem nevar piemērot pirmprasībām vai pretprasībām, ciktāli tās noder savstarpējam ieskaitam, bet ka tiesa daļas spriedumus var taisīt tikai attiecībā uz tām summām, kuŗas pārsniedz kompenzējamo prasījumu apmēru.

TĒZES.

- 1) Civ. lik. 3552. p. minētā pretprasījuma likviditāte nav ieskaita nepieciešams rekvizīts materiāltiesiskā ziņā,
- 2) Likviditātes jēdziens vēsturiski attīstījies atkarībā no attiecīgā laikmetā pastāvošiem procesuāliem noteikumiem.
- 3) Apspriežot tagadējo tiesisko stāvokli nav nozīmes tām domām, kuŗas izteiktas vairs spēkā neesošo procesuālo normu pastāvēšanas laikā literatūrā un tiesu praksē jautājumā par pretprasību likviditāti, kādu jautājumu tagad var izšķirt vienīgi uz pašlaik spēkā esošo procesuālo likumu pamata.
- 4) Pēc 1914. gada civilprocesa noveles pretprasības, kuŗas noder ieskaitam ar pirmprasību vienmēr lūkojamas cauri vienkopus ar pirmprasību un nekad nav atdalamas atsevišķai iztiesāšanai.
- 5) 1930. g. noveles noteikums par daļas spriedumiem nevar piemērot pirmprasībām vai pretprasībām, ciktāli tās noder savstarpējam ieskaitam, bet daļas spriedumus var taisīt tikai attiecībā uz tām summām, kuŗas pārsniedz kompensējamo prasījumu apmēru.

Literatūra.

К. Анненковъ. Опытъ комментарія къ уставу гражд. судопроизводства, 1887. г.

B. Berents. Aenderungen im lettländischen Zivilprozess (Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft). 1930. g. IV. gada 3. burtn.

Prof. Dr. jur. Bukovskis. Civilprocesa mācibas grāmata, 1933. g.

Civillikumī prof. A. Būmana izdevumā, Rīgā, 1935. g.

Cosack Lehrb. d. deutschen bürgerlichen Rechts, 1913. g.

Schweizer Obligationenrecht.

Corpus juris civilis.

H. Dernburg. Pandekten. VII. izd. 1903. g.

Erdmann. System des Privatrechts d. Ostsee-Prov.

В. Л. Исаченко. Гражд. процессъ, Rīgā, 1930. г.

В. Л. Исаченко. „Предъявление встрѣчныхъ исковъ (Вѣстн. гражд. права 1915. г.)

Mühlenbruch. Lehrbuch d. Pandekten, Halle 1844. g.

Бар. А. Е. Нолькенъ. Очерки по исторіи кодификаціи мѣстн. гражд. зак. при гр. Сперанскомъ, Петербургъ 1914. г.

Объясн. зап. Мин. Юстиціи отъ 27. января 1913. г.

Rīgas pilsētas tiesības II. grām.

R. J. Samson von Himmelstjerna. — Institutionen des
livl. Prozesses, Rīgā 1824. g.

Sydow-Busch. — Zivilprozessordnung 1913. g.

Saeimas juridiskas komisijas protokoļi.

Tieslietu ministra 1929. g. 9. marta paskaidrojumi pie
pārgrozījumiem civilprocesa likumos.

K. Vangerow. — Lehrbuch der Pandekten 1876. g.

Windscheid. — Lehrbuch des Pandektenrechts,
Düsseldorf 1870. g.

Н. Г. Вавинъ. О зачетѣ обязательствъ. Вопросы
права 1910. г. IV. вып.

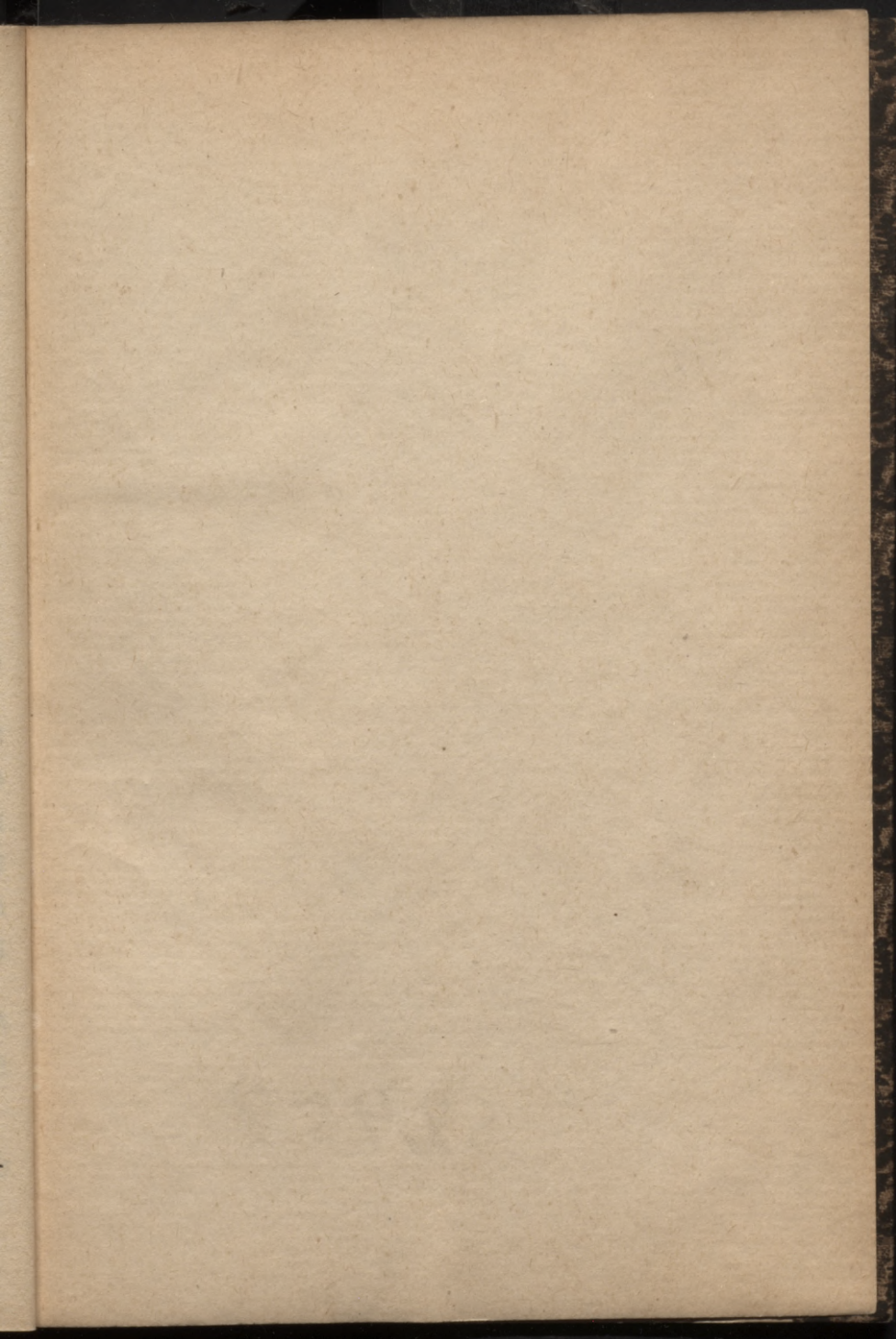
Высоч. учрежд. комисія для пересмотра законовъ
по суд. части. Объясн. зап. къ проекту нов.
ред. Уст. Гражд. Судопроизв.

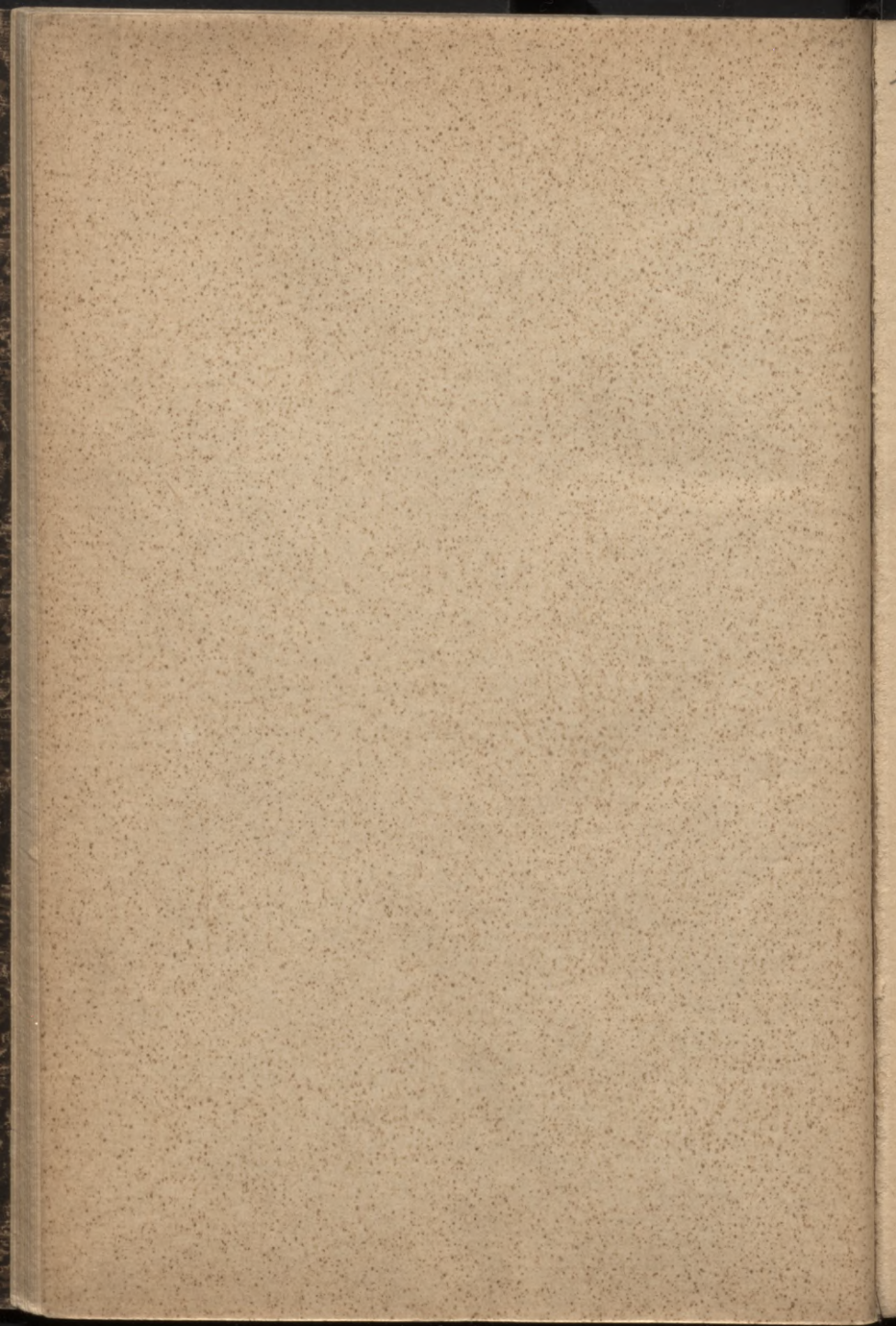
Zwingmann. Civilrechtliche Entscheidungen der Rīg.
Stadtgerichte.

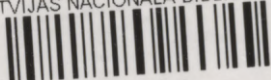
28 DEC. 1935

52458

30
LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309065665